

Realismul ficțional în proza lui Răzvan Petrescu

Drd. CONDREA Gabriela-Elena
Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați

Abstract: *Consecrated one of the most valuable contemporary authors of written prose, Răzvan Petrescu returns after about twenty years with a volume, “refined and hard, of extreme inventiveness, with self-referential accents in a dimension that is amazing through tragic and comic, satire and parody, farce and absurdity, elegy and parable ” (Marius Chivu). Mandarină, the volume that received the Iocan Prize for the best short prose book of the year 2017, the Prize for prose, "Cultural Observer", as well as the National Prize for prose, "Ziarul Iași", generates through fictional hypostases a demystifying picture of the contemporary Romanian society.*

Keywords: *prose (short), contemporary, fiction, Răzvan Petrescu*

Ion Simuț afirma în *Reabilitarea ficțiunii* faptul că „ficțiunea se întoarce”¹. Aceasta a pus stăpânire pe spațiul prozei scurte contemporane, fiind atinsă, fie de egolatrie, fie de narcisism în spațiul cotidian cu sferele periferice explorate în stil „minimalist mizerabil”. Ion Simuț propune două patologii socio-culturale al acestui fenomen, două zone paradoxale, pe care le putem observa cu finețe, în accentuări atente, pentru a le putea exploata potențialul revelator însumat. În momentul în care aceste două capete încep să reflecte și să delimiteze comunismul românesc, se explorează gustul pentru povestire și fantasticul revine cu putere. Paul Cernat sublinia: „Între timp minimalistul biografist a devenit, din frondă la adresa formulelor anchilozate, o formă de nou conformism”¹. Autorii vor să își prezinte scrierile, pornind de la societatea actuală, cu substraturi politice și sociale, abandonate ulterior în favoarea prozelor autobiografice. Asupra tematicilor prozei își îndreaptă atenția și Nicolae Bârna: „Observabil, tot mai des în proza scurtă, dar și pe tărâmul romanului, cultivând o autenticitate și o directețe fără hotare, repunând ambițiile generalizant-„ontologice”, un anumit experiențialism frust pare focalizat asupra individului ori a sferei „privatului”. Sub raport tematic, el privilegiază zone altădată neglijate ori evitate, se concentrează de pildă asupra unor detalii derizorii ori ultra-banale, bizare ori semnificativ „nesemnificative” ale vieții de toate zilele, ori procedează la bifarea

unor , până nu demult, tabu-uri tematice, explorând intimitatea externă, sexualitatea cu toate avatarurile ei, dar și repet, sărăcia, delicvența, violența, precaritatea, mediile așa-zis „marginale”, lipsa de perspective de inserție socială, etc.”ⁱ

Întoarcerea după douăzeci de ani a lui Răzvan Petrescu cu un volum de proză scurtă de ficțiune, „o lucrare deopotrivă rafinată și dură, de o inventivitate extremă, cu accente auto-referențiale, dar și nenumărate tușe clinice, în aceeași dimensiune plină de excесе a tragismului și comucului, unde granițele fine între satiră și parodic, dintre farsă și absurd, dintre elegie și parabolă ajung deseori să șocheze”ⁱ.

Volumul *Mandarina*, apărut în 2017 la Editura Curtea Veche Publishing, ce primește Premiul Premiul Iocan pentru cea mai bună carte de proză scurtă a anului 2017, Premiul pentru proză „Observator Cultural”, precum și Premiul Național pentru proză „Ziarul Iași” îl consacră pe Răzvan Petrescu, ca fiind unul dintre cei mai valoroși scriitori contemporani români de proză scurtă și generează prin ipostaze ficționale un tablou demistificator al societății contemporane românești.

Titlul, *Mandarina*, apărut o singură dată în carte, reprezintă o introducere în cele douăzeci de povestiri, ce cuprind teme efervescente, care l-au măcinat pe autor de-a lungul ultimelor decenii. Temele principale ale volumului, realitatea cotidiană și relația tată-fiu sunt prezentate cu un realism sfâșietor, ce jonglează cu situații tragice și inserții umoristice.

Fetița cu chibrituri, povestirea cu care debutează volumul, reprezintă o reinterpretare a cunoscutului basm al lui Hans Christian Andersen, o unire a tradiționalului cu elemente reale. Supusă unor agresiuni greu de imaginat, fetița de unsprezece ani, moare în urma unui stop cardiac. Proza complicată și complexă, în care favorurile sexuale și nopțile petrecute cu bărbați necunoscuți, doar pentru a-și vinde cutiile de chibrituri reflectă o realitate cotidiană devastatoare. Povestea tristă a eroinei, scrisă pe tonuri de muzică „fără ca nimeni să observe aceasta, iar incendiul pornit de la un chibrit aprins a lăsat în urma dărămături și trupuri carbonizate, rămășițe de ochi întorși într-o singură direcție (...) de parcă de-acolo ar fi putut veni ploaia”ⁱ, prezintă un triumf intim, un triumf nebuniei, al desfătărilor, al Bermudeilor, loc în care mulți bărbați au dispărut, ori s-au pierdut. Ploaia care spală totul, lasă în urma ei curat, iar uitarea implantată sub o teasta din care altă uitare a fost extirpată și aruncată la containerul cu amintiri. Inserțiile culturale din toate domeniile artistice: muzică clasică, jazz și literatură, îi oferă naratorului atât subiectiv, cât și obiectiv, rolurile de critic literar și muzical, istoric, personaj și narator. Printre cei invocați se află și Byron, Moore, Walter Scott, Balzac, Stendhal, Manzoni, J.F. Cooper,

Pușkin, Gogol, Tolstoi, până și Profira Sadoveanu și Sorin Pârvu. Apoi Bach, Beethoven, Mozart, Salieri, Schubert, Chopin, Schumann, Ceaikovski, Kierkegaard, Boris Vian, Knut, Hamsun, Quintilian, Verlaine, Apollinaire, Arthur Schopenhauer, Dante, Thackeray, Cioran, Jack Kerouac, Homer, Borges, Jane Eyre, John Braine, Cezar Baltag.

Destinul unui creator este transpus în proza *Un scriitor de succes*. Acesta lucrează pentru o persoană importantă și devine astfel, un scriitor vândut. Nu departe de povestea acestui destin se află și personajul din *Stop*, care face parte din sistemul celor care spionează. În imaginația sa, ce se transformă ulterior în obsesie, crede că poate face parte „sparge coduri muzicale”, se pregătește în acest sens învățând să cânte la pian și limba engleză, dar ajunge într-un spital de psihiatrie. Dorința de a reflecta realitatea prin contexte absurde este accentuată și în proza *Vocația*, având ca temă racolarea de tineri informatori: „Racolat în timpul studiilor (ASE, Anul III). Nume de cod Persoana (la cererea lui). Politicos, cultivat, instabil. Vorbește două limbi străine. Părinții, profesori de matematică la liceu. A reacționat prompt la propunerea de a deveni informator, aproape înainte de a i se face. Deși e un tânăr vesel, are momente de deprimare ușor de recunoscut după faptul că se-apucă să fredoneze o melodie de muzică ușoară, Macarale (compusă de Trio Grigoriu, născuți la Brăila, verificați). Un alt succes de-al lor este Broșuța Oac. Prima notă informativă s-a primit la două luni de la racolare.”¹

Evocările familiale, cuprinse de un aer nostalgic și amar sunt prezente cu același umor și cinism în prozele *Bunicii de pe pian* și *Lego*. Istoria de familie narată: „Bunicul din partea mamei avea mai multe case și trei restaurante mari în același București psihotic, era foarte puternic. Putea să ridice un om de o sută de kilograme, apoi devenea patron, pe urmă veneau comuniștii și-l închideau pentru că era marea burghezie, în pușcărie n-a mai ridicat pe nimeni. După câțiva ani ieșea de-acolo și nu mai avea nimic, doar casa din Piața Unirii cu două etaje pe sub care trecea tramvaiul cu un singur bec pe nas, acolo mi-am petrecut o parte a copilăriei, pe urmă nu mi-am mai petrecut-o fiindcă i-au luat-o și pe-asta și i-au dat o garsonieră în Drumul Taberei care era pe-atunci un câmp de garsoniere.”¹

Monologul impresionant din *Lego*, supus unui discurs ironic, cu accente umoristice, surprinde afecțiunea paternă, tristețea trecerii timpului, lipsa comunicării cu fiul adolescent, propria îmbătrânire, precum și perspectiva propriei morți. Această relație tată-fiu este continuată în *Schaffhausen*, unde personajul, atât cu bune, cât și cu rele, este tatăl. Proza pune accentul pe relația afectivă dintre tată și fiu, tatăl murind fără a-i mai dăruia fiului ceasul din copilărie, pentru că „secundarul avea o minusculă săgeată roșie”. Păstrând tonul melancolic, *Tapiserie*, înfățișează povestea unor prietenii din copilărie, iar

Calatoria reflectă realitatea în care trăim, o Europă confruntată cu un fenomen terorist. Proze autoreferențiale, îmbinate prin contrapunct, dorind a fi salvate de umor sunt mai degrabă curpinse de tragedie, melancolie și disperare.

Dorind schimbarea registrului, Răzvan Petrescu creionează în *Masa de biliard* portrete a trei personaje, a trei meserii: un medic care a făcut închisoare și a fost reabilitat după revoluție, un avocat cu un destin tragic și un torționar. Medicul, personajul narator, dorește să uite clipele dureroase relaxându-se prin muzică și lecturi, ori jucând biliard și izbucnind în final în imaginar. *Sacrificiul* devine astfel o replică la acest text, în care torționarul trăiește împlinit și mulțumit cu sentimentul că și-a făcut datoria, și-a sacrificat tinerețea ajutându-i pe cei întemnițați. Acesta declară public faptul că nu regretă nici o clipă crimele săvârșite în închisoare. Tabloul comunist cu absurdul și umilințele sistemului, lipsa revoltei din partea oamenilor, dar și perpetuarea sistemului devin teme obsesive în volumul *Mandarina*. Fantasticul atinge cote maxime în aceste povestiri: faptele relatate, locurile, personajele concrete și palpabile, cu care poți discuta, te antrenează în realitate pentru ca apoi să dispară în ireal, precum fantasmеle glorioase și ironice.

Tema creatorului de artă este prezentă în povestirea *Dirijorul*. În căutarea absolutului, mereu nemulțumit, în acest caz al spectatorului nemulțumit, Arturo devine un alter ego al lui Vladimir Ozawa. În *Cuvântul de fier* ficțiunea influențează și depășește realitatea, scrisul devenind o soluție pentru „o societate mai bună”. Referirile culturale își fac simțită din nou prezența, de această dată în *Lectorul*, un autor, ce citește manuscrise la o editură și se luptă cu „uriaeșe primejdii”. Sfârșitul tragic al povestirii îl împinge pe cititor către „Deblocare”, în care neputința de a scrie este urmată de propuneri de lectură și relectură din partea lui Răzvan Petrescu, precum Vonnegut, Palahniuk, DeLillo și Evgheni Vodolazkin.

Proza *Rex* este un tablou parabol biblic, ce satirizează societatea contemporană. Poreclit „Rex”, un tip cu o statură athletică și impunătoare, plin de umor și ironii devastatoare, ce studiază și absolvă Facultatea de medicină, visează să ajungă în străinătate și întâlnește o nemțoaică, cu care se și căsătorește. Prezentată mai degrabă precum o lecție de viață, într-un registru cinic și satiric asemănător modului lui Houellebecq, povestea prezintă viața lui Rex, modul în care acesta divorțează, precum și confruntarea sa bruscă cu ideea morții, care îl împinge să se bucure de viață, schimbând ulterior, în cautarea unei soții, mai multe iubite. Virtuozitatea stilistică realizată prin textul precis și controlat oferă o puternică notă distinctivă prozei.

Ultima povestire tulburătoare, ce încheie noul volum de proză scurtă și ficțiune al lui Răzvan Petrescu, denumit *Ritualul senescenței*, este un text inspirat

de tema lansată de Marina Dumitrescu, coordonatoarea volumului colectiv apărut în 2016, *Cum să îmbătrânim?*, Editura Baroque Books and Arts. Răzvan Petrescu ia în serios tema, se așează precum gânditorul de la Hamangia și propune spre dezbatere, într-o conferință imaginară fețele îmbătrânirii fizice, ale îmbătrânirii sufletești și ale îmbătrânirii intelectuale. Acesta este convingător, iar fluxul de argumente accentuează grija pentru cititor. Atent și preocupat de gravitatea temei abordate, autorul oferă exemple din realitatea nu demult îndepărtată: „Anii '60, '70 (sec. XX - n.m.) le par fericiți multora dintre noi doar pentru că eram tineri, uitând în ce mizerie ne scăldam. Rezistența prin cultură? Pai, de ce să rezizi într-o asemenea societate? De ce să rezizi în loc să lupți cu ea? Și, dacă nu reușești să lupți, atunci de ce să nu te sinucizi ca Liviu Babeș pe partia de schi, în semn de protest? Pentru că n-aveam schiuri? Pentru că n-ajungeam la Poiana Brașov? Se implinesc douăzeci și opt de ani de când Babeș și-a dat foc acolo. În timp ce noi rezistam eroic prin cultură. Am fost generații de lași nenorociți, iată adevărul. Generații din care femeile sunt excluse, nu-i menirea lor să pună mâna pe secure, să răstoarne lumi. Mă refer doar la noi, bărbații de doi bani jumate ai patriei fără lună”¹. Mai departe este vorba despre timp, despre cel care trece atunci când îmbătrânești: „...timpul trece ca un mafiot și-ai risipit mii de zile și a disparut orice urmă de mister din prezentul tău care-a și plecat, în asta constă catastrofa îmbătrânirii, volatilizarea misterului, rămâi gol ca o carcasă diformă și singura noimă încă vizibilă trăiește în fiul tău, hamster și puținii prieteni rămași”². Cu o imaginație dusă la extrem, un mod original de a perecepe realitatea și de a o conecta cu relațiile umane, de a caracteriza și prezenta situații tragice, dar pline de umor și cinism, Răzvan Petrescu dă dovadă nu numai de inteligență și cultură, cât și de stil. Cu riscul de a demitiza, Răzvan Petrescu abordează teme și situații sensibile prezentate într-un mod ludic și ironic, dar subliniate artistic.

Inconfundabil prin scriitura sa, prin fraza plină de muzicalitate, prozele lui Răzvan Petrescu nu sunt construite în jurul unei drame epice. Ele concentrează mai degrabă amintiri și obsesii, evadând din halucinații, asocieri neașteptate, ce conduc discursul atât pe firul memoriei, cât și pe cel al limbajului. Existența naratorului personaj, ce produce discursuri la persoana I, este des întâlnită în scrierile lui Petrescu. Cinismul discursiv devine, astfel un efect al frazării și a modului de a nara. Temele abordate dau o puternică notă distinctivă, variind de la muzică, la supraviețuirea atât în comunism, cât și după comunism, la relația dintre generații, evocări familiale, tema îmbătrânirii și a morții, toate acestea realizate pe diverse planuri narrative ideatice.

Mandarina reprezintă o privire zguduitoare asupra vieții, asupra cotidianului și a iminescenței morții. Proza impresionează prin stilul rapid și

percutant, textul precis și concis, prin duritatea tăioasă și cinică. Amplificată de umorul negru „...feliile Mandariniei ascund de fapt povestea unei supraviețuiri” (Alex Budac) într-o lume diformă.

Bibliografie:

Bârna, Nicolae, *O învoire mai pregnantă decât a nouăzeciștilor*, în *Vatra*, nr. 3, 2009
Cernat, Paul, *Puncte din oficiu pentru literatura tânără*, în *Observatorul cultural*, 21 august, 2008, site accesat pe 16 decembrie 2019 <http://www.observatorcultural.ro/articol/puncte-din-oficiu-pentru-literatura-tinara-2/>
Chivu, Marius, *Best of proza scurtă a anilor 2000*, Ed. Polirom, Iași, 2013
Holban, Ioan, *Proza română contemporană*, Vol. 1/2, Ed. Achibooks, Iași, 2008
Simuț, Ion, *Reabilitarea ficțiunii*, Institutul Cultural Român, București, 2004
Micu, Dumitru, *Scurta istorie a literaturii române*, Ed. Iriana, 1995
Răzvan Petrescu, *Mandarina*, Editura Curtea Veche Publishing, București, 2017, articol accesat la data de 16 decembrie 2019 <https://dilemaveche.ro/sectiune/carte/articol/dupa-douazeci-de-ani-2>